

Đào Duy T (1572-1634)

Tác Giả: Saigon Echo s u t m

Chúa Nhật, 17 Tháng 10 Năm 2010 21:09

Đào Duy T (ch Hán: 陶 杜 宇, 1572-1634) là nhà quân s và văn hóa, danh th n th i chúa Nguyễn Phúc Nguyên

Đào Duy T

Đào Duy T và các quan trong triều đình

Đào Duy T (ch Hán: 陶 杜 宇, 1572-1634) là nhà quân s và văn hóa, danh th n th i chúa Nguyễn Phúc Nguyên, ông ch làm quan v i Chúa Nguyễn có tám năm. Nh ng trong tám năm đó, ông đã xây d ng cho h Nguyễn m t c s xã h i v ng ch c, và m t quân đ i hùng m nh. Vì v y ông đ c coi là đ nh t khai qu c công th n c a h Nguyễn và đ c th nhà Thái mi u. [1]

Th i tr

Đào Duy T, hi u là L c Khê, quê xã Hoa Trai, huy n Ng c S n, ph Tỉnh Gia, Thanh Hóa, Đ i Vi t[2]. Cha ông tên là Đào Tá Hán, m t x ng hát chuyên nghi p. M ông là ng i h Nguyễn. Ông thông minh, và h c r ng bi t nhi u. Ông đi thi h ng Thanh Hoa. Hi u ty cho Đào Duy T là con nhà ph ng chèo, g ch b tên không cho vào thi. Ông bu n b c quay v , cảm gi n ch đ vô lý c a h Tr nh lúc b y gi . [3]

Vào nam

M t hôm ông nói v i b n r ng: Tôi nghe chúa Nguyễn hùng c đ t Thu n qu ng, làm nhi u vi c ân đ c, i có lòng yêu k sĩ, tr ng ng i hi n ... N u ta theo vào giúp thì ch ng khác gì Tr ng L ng v Hán, Ngũ Viên sang Ngô, có th làm t r ng thanh danh, ta không đ n n i ph i nát cùng cây c , u ng phí m t đ i R i mùa đông năm t D u (1627). Đào Duy T tr n đ c vào x Đ ng trong. Đ u tiên ông huy n Vũ x ng h n m t tháng đ nghe ngóng tình hình. Sau bi t khám lý Hoài nhân là Tr n Đ c Hòa là ng i có m u trí đ c chúa Nguyễn Phúc Nguyên tin dùng, ông vào Hoài nhân, đ chẵn trâu cho m t phú ông xã Tùng châu. Phú ông th y Đào Duy T h c r ng tài cao, bi t ông không ph i là ng i th ng, li n đem nói v i Tr n Đ c Hòa. Tr n Đ c Hòa cho g i Đào Duy T đ n h i chuy n. Th y m i chuy n ông đ u thông hi u, li n gi ông i và g con gái cho ông. Khi Tr n Đ c Hòa xem bài Ng a long c ng c a Đào Duy T li n nói r ng: Đào Duy T là Ng a long đ i này ch ng [4]

Làm quan chúa Nguyễn

M t hôm, Tr n đ c Hòa đem bài Ng a long c ng cho Nguy n Phúc Nguyên xem, và nói: Bài này là do th y đ c a nhà tôi là Đào Duy T làm. Đ c bài Ng a long c ng, chúa Nguy n bi t Đào Duy T là ng i có chí l n li n cho g i Duy T đ n. M y hôm sau, Đào Duy T và Tr n Đ c Hòa cùng vào ra m t Nguy n Phúc Nguyên. th y chúa Nguy n Phúc Nguyên ch m c áo tr ng s sài và đ ng c a nách đ i; Duy T đ ng l i không vào. Th y v y, chúa li n vào thay đ i tri u ph c, áo mũ ch nh t r i m c a l n ra đón Duy T vào nói chuy n. Duy T cao đàm hùng lu n, t ra r t am hi u vi c đ i. Phúc Nguyên m ng l m, li n sau đó chúa h p bàn đình th n phong cho Duy T làm Nha úy N i Tán, t c L c Khuê H u, trông coi vi c quân c trong và ngoài, tham lý qu c chính.

T đ y Duy T nói gì chúa Nguy n cũng nghe. Ông bày m u v ch k giúp chúa Nguy n làm nên nhi u vi c l n. Chúa Nguy n th ng nói v i m i ng i: Đào Duy T th t là T Phòng và Kh ng Minh ngày nay [5]

Tháng 3 năm Canh Ng (1630), Đào Duy T khuyên chúa Nguy n đ p lũy Tr ng đ c t núi Tr ng đ c đ n pha H c h i nh m ngăn ch n quân Tr nh ng c dòng sông Nh t l vào đánh x Đ ng trong. Năm Tân Mùi (1631), theo l i Đào Duy T, chúa Nguy n l i cho đ p m t cái lũy n a kiên c h n, dài 18 km b t đ u t núi Đâu mâu qua c a bi n Nh t l ti n lên phía đông b c đ n làng Đông h i. Nh có hai cái lũy trên, chúa Nguy n đã ngăn ch n đ c các cu c ti n công c a quân Tr nh trong m t th i k dài.

Ngoài giúp chúa Nguy n đ i phó chúa Tr nh. Duy T còn nhi u l n khuyên khéo đ c chúa Nguy n vi c chính s , ngoài ra còn ti n c con r c a mình là Nguy n H u Ti n cho chúa Nguy n. Nguy n H u Ti n v sau cũng tr thành m t công th n c a chúa Nguy n nh cha v mình.

Tháng 9 năm Canh Ng (1630), theo đ ngh c a Đào Duy T, Nguy n Phúc Nguyên cho m cu c t n công vào châu Nam B chánh, và chi m đ c châu này. [6]

Qua đ i

Tháng m i năm Giáp Tu t (1634), Đào Duy T lâm b nh n ng r i m t, th 63 tu i [7]. Chúa Nguy n Phúc Nguyên đích thân đ n thăm vi ng. Duy t khóc r i th a: "Th n g p đ c thánh minh, ch a báo đáp đ c m y may, nay b nh đ n th này còn bi t nói chi n a" r i Đào Duy T qua đ i, th 63 tu i [8], ph chính cho chúa Nguy n đ c 8 năm [9]. Chúa Nguy n vô cùng th ng ti c, cho táng t i Tùng Châu và phong làm "Hi p đ ng m u đ c công th n, đ c ti n Kim t Vinh l c đ i phu" [8]. Đ n năm th 5 đ i vua Gia Long thì từng t Thái Mi u, đ n th i vua Minh M ng truy phong là Ho ng qu c công [8]. Năm 1836, cho s a sang m ph n [9].

Tác ph m

- "Ng a Long c ng văn", bài th Duy T hay ngâm lúc ch a làm quan đ ví mình nh Gia Cát L ng
- "H tr ng khu c", là tác ph m do Đào Duy T so n ra đ đ y các t ng sĩ c a x đàng trong. Đó là m t b sách v ngh thu t quân s duy nh t c a ng i Vi t Nam còn nguyên v n cho đ n ngày nay.

Giai tho i

Cha ông m t năm Duy T lên 5 tu i, ông đ c m là bà Vũ Kim Chi nuôi ăn h c[2]. Duy T t ra là ng i thông minh sáng đ , năm 14 tu i ông vào h c tr ng c a H ng c ng Nguy n Đ c Khoa[2]. Nh ng Duy T không đ c thi H ng vì lu t l c a nhà Lê b y gi c m con kếp hát đi thi vì t c b y gi cho r ng x ng ca vô loài, m Duy T ph i nh m t viên xã tr ng là L u Minh Ph ng khai đ i h cho ông t Đào Duy T thành Vũ Duy T theo h m [2]. Viên xã tr ng nhân th , ép m Duy T ph i c i mình m i giúp, m Duy T bàn l n đi b ng cách b o khi nào Duy T thi đ u m i ti n hành c i xin[2]. Khoa thi H ng năm Quý T (1593), Duy T thi đ u Á Nguyên; viên xã tr ng L u Minh Ph ng bèn đòi c i bà Kim Chi nh ng bà vi n lý do Duy T m i thi đ u mà m đã tái giá thì x u h mà t ch i, r i b o r ng Minh Ph ng hãy cho con gái l n v l y Duy T thay th [2]. Gi n đ , Đ Minh Ph ng n p đ n ki n bà Kim Chi làm l vi c đ i h c a Duy T, viên quan huy n th đ n sau đi báo l i cho quan Hi n Sát[10].

Lúc b y gi, Duy T đang H i văn trên Thăng Long đ thi. Khi quan thái phó Nguy n H u Liêu đang phân vân ch m Duy T vì m t s bài bàn v c i cách chính tr có h i trái ý chúa Tr nh Tùng thì b L truy n l nh xóa tên Vũ Duy T, đánh tu t Á Nguyên, l t mũ áo[10]. Nghe tin này, bà Kim Chi c t c t v n[10]. Duy T v a h ng thi v a m t m nên đau bu n lâm b nh n ng, n m l i t i nhà tr [11].

G p Nguy n Hoàng

Đoan qu n công Nguy n Hoàng b y gi đang tr n Thu n Hóa, theo l nh c a vua Lê Th Tông và chúa Tr nh Tùng v Thu n Hóa h p bàn vi c[11]. Nhân đ p, Nguy n Hoàng đ n thăm Nguy n H u Liêu; ông Nguy n H u Liêu bèn k tr ng h p c a Duy T và l y bài v c a Duy T ra cho Nguy n Hoàng xem[11]. Đ c bài c a Duy T, Nguy n Hoàng bi t đây là nhân tài có th thu đ ng cho vi c Nam ph ng c a mình nên âm th m đ n nhà tr giúp đ tài chính ch y ch a c a Duy T r i m i ông vào Nam giúp mình[11].

Khi Duy T v a b nh d y, đích thân Nguy n Hoàng đ n thăm. Nhân trên t ng có treo b c tranh anh em L u B đ n Long Trung c u Gia Cát, Nguy n Hoàng và Đào Duy T bèn ra m t bài th liên ngâm[12]:

Nguy n Hoàng đ c:

"Vó ng a s n non đá ch p chùng"

"C u hi n l n l i b t bao công"

Duy T ti p th :

"Đem câu phò Hán ra dò ý"

"L y nghĩa tôn L u đ m lòng"

Nguy n Hoàng ti p:

"Lãnh th đoán chia ba x s "

"Biên thù v ch s n m t dòng sông"

Duy T đ ng:

"Vĩ chẳng không có l i Nguyên Tr c"

"Thì b t đầu mà đón Ng a Long."

Nguy n Hoàng và Duy T r t hi u ý nhau. Nh ng Nguy n Hoàng không dám đón Duy T ngay vì s l c m u, ông nói v i Duy T [13]:

“*Lão phu v tr c, xin đ p s n đàn bá t ng ch đ i tiên sinh. Năm nay lão phu h n 70 tu i, n u có th t l c cũng xin di ngôn cho con cháu ph i đón tiên sinh v đ y b o*”

Duy T bá t nh n l i r i hai ng i chia tay. Sau đó m y năm, Duy T vào Nam[13].

Vào Nam

Khi m i vào Nam, ông đi tìm chúa Nguy n nh ng đ n n i thì không g p do chúa đã đi xa đ kinh lý. H t ti n tiêu, Duy T ph i tìm đ ng khác: ông dò đ c là Khám lý Tr n Đ c Hòa v n là m t thân tín c a chúa Nguy n nên đi đ n Quy Nh n đ ki m c l p thân[13]. Ông đi đ n thôn Tùng Châu (nay thu c th tr n B ng S n, huy n Hoài Nh n, t nh Bình Đ nh) đ chẵn trâu cho nhà phú h Chúc Tr nh Long cách nhà Tr n Đ c Hòa m t con sông nh [13]. Tâm ý c a Duy T là n mình, ch đ i th c đ ng th i dò xét chính s Đàng Trong[13]. Con trai c a v phú h, tên là Chúc H u Minh, m Tùng Châu thi xã, l y Duy T làm th đ ng đ ph c v các b ng h u văn ch ng[13]. Có l n khi Duy T đánh trâu v, c m roi đ i đáp v n s x a nay v i các danh sĩ, ch ng t mình thông hi u m i đ i u[14]. Phú h Chúc Tr nh Long bèn k chuy n này cho Tr n Đ c Hòa; ông Tr n Đ c Hòa bèn tìm t i h i chuy n Duy T. Th y Duy T có tài h c r ng, ông m i v đ y h c r i g con gái cho[14]. Th i gian này, Duy T th ng ngâm bài “Ng a Long c ng v n” b ng qu c âm đ t sánh mình v i Gia Cát L ng khi x a[14].

Ta không nh n s c

Năm 1629, chúa Tr nh Tráng mu n l n vào Nam bèn sai Nguy n Kh c Minh đi mang ti ng là phong t c cho chúa Nguy n nh ng đ ng th i cũng đ dò xét, Đào Duy T khi này là Tham Tán bèn khuyên chúa Nguy n che gi u l c l ng và t m nh n phong đ hòa hoãn v i chúa Tr nh. Chúa Tr nh cũng đ ng th i đòi chúa Nguy n cho con ra B c ch u, n p 30 voi đ c và 30 chi n thuy n đ đi c ng nhà Minh bên Trung Qu c, Duy T khuyên là không th c hi n r i bày k cho chúa Nguy n đ p lũy Tr ng Đ c đ phòng th . Chúa Nguy n nghe theo và th c hi n ngay[15].

V s c phong, vào năm 1630 Duy T cho ng i làm m t mâm đ ng hai đáy bên trong đ ng s c c a chúa Tr nh, trên ph l a vàng r i sai Tr n Văn Khuông đi s [16]. Tr n Văn Khuông theo l i Duy T đ n dò, đ i đáp, dâng mâm cho chúa Tr nh, r i ki m c tr n v [17]. Chúa Tr nh th y s đoàn đi v i sinh nghi, bèn cho l c mâm đ ng thì th y t s c tr c kèm bài th [18]:

Mâu nhi vô đ ch

M ch phi k n tích

Ái l c tâm tr ng

L c lai t ng đ ch!

C tri u không ai hi u. Giai tho i k r ng[a] chúa Tr nh cho m i Phùng Kh c Khoan đ n thì m i gi i đ c ý nghĩa n trong bài th là câu “đ b t th s c” (ta không nh n s c) c a Duy T [18]. Chúa Tr nh hi u ý tr s c phong, n i gi n cho ng i đu i theo s đoàn chúa Nguy n thì c s đoàn đã đi h t[19].

Nam, đ tăng c ng phòng th , Duy T bèn bày cho chúa Nguy n đánh chi m phía nam Sông Gianh r i đ p Lũy Th y đ phòng th [20]. Lũy Th y và Lũy Tr ng Đ c là hai chi n lũy quan tr ng, giúp chúa Nguy n có th phòng th hi u qu tr c chúa Tr nh[21].

Đào Duy T (1572-1634)

Tác Giả: Saigon Echo s u t m

Chúa Nhật, 17 Tháng 10 Năm 2010 21:09
